

DIN ACTIVITATEA DIPLOMATICĂ A LUI P.P. CARP: ÎNTREVEDEREA CU OTTO VON BISMARCK, LA BERLIN, ÎN MAI 1871

Activitatea diplomatică a lui Petre P. Carp ar merita, să recunoaștem, mai multă atenție din partea cercetărilor de specialitate, „chemați” a pune într-o mai clară lumină „locul său în viața politică a țării”. Un atare „loc” a urmărit, e drept, a-l releva C. Gane, în binecunoscuta monografie consacrată „Sfinxului de la Țibănești”, lucrare orientată spre „detalii biografice”, însă, suferind, ca mai tot ce s-a plasat în raza panenericului, de un acut subiectivism, de carențe metodologice prea puțin mascate de incontestabila virtuozitate a autorului în „arta mânăirii condeiului”. O lucrare vădind din plin predispoziția aceluiași autor de a vedea în cel ce „se mândrea” cu descendența boierească, cu faptul că familia sa avea „origini înregistrate” de cantemiriana *Descriptio Moldaviae*, un „spiritus rector”, un „semizeu” pentru vremurile în care a trăit. Pentru cel atât de pasionat de „trecutele vieți”, P.P. Carp *a trebuit* să apară în „agora națională”, ca răspuns providențial la o stare de necesitate publică, „în haosul vieții sociale și politice din anii din urmă ai domniei lui Cuza Vodă”; atunci ar fi apărut (*deodată* !) și s-ar fi impus „un om de o inteligență impunătoare, de o comprehensiune atotcuprinzătoare, de o cultură vastă și adâncă, de o cinste materială și morală scoasă parcă din Evanghelie, de o fineță intelectuală împinsă până la paradox, de o ponderație liniștitoare, de o sinceritate deconcertantă, de un caracter inflexibil, de o consecvență unică, un om care părea cioplit cu dalta în marmură de Pentelic”¹. „Un portret” ce a putut fascina sălile de conferințe, dar care nu a putut rezista, ca reper interpretativ, pentru cei ce au avut a stăruii, fie și puțin, asupra activității și personalității lui P.P. Carp. Acestuia i-a fost relevat „locul” în „antologia oratorilor români”² sau în „antologia scriitorilor ocazionali”³, în „galeria” celor ce au dat expresie unui anume „ideal economic”⁴, transpus într-o practică politică ce a incitat opinii deosebit de controversate”⁵. Și poate că i-ar fi fost relevat și „locul” cuvenit între *diplomații iluștri* dacă seria de volume cu o asemenea intitulare ar fi continuat...⁶

Desigur, asupra activității diplomatice a lui P.P. Carp cartea lui C. Gane abundă în referințe, în aceeași encomiastică gamă interpretativă, care converg într-o concluzia că activitatea diplomatică a reprezentat domeniul de predilecție pentru „fruntașul politic conservator, de nuanță junimistă”. După urmarea, „la modă atunci pentru progeniturile elitei moldave”, studiilor în Germania („Französische Gymnasium” din Berlin și Facultatea de Drept și Științe Politice la Universitatea din Bonn) și după „un binecuvântat intermezzo ieșean” (1862-1864), când a contribuit la punerea bazelor societății „Junimea”, P.P. Carp a acces, de foarte tânăr, la funcții publice: auditor onorific al Consiliului de Stat (în 1865, se pare la „recomandarea” lui Theodor Rosetti), secretar intim al Locotenenței domnești (în 1866, ca „recompensă” pentru participarea la ‘coaliția’ ce a pregătit și înlăptuit „detronarea lui Cuza Vodă”). La puțin timp, în mai 1866, a fost numit secretar al Agenției diplomatice a României la Paris, prima din „ipostazele

¹ C. Gane, *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. I, București, 1936, p. 61.

² V.V. Haneș, *Antologia oratorilor români* (f. 1.), 1943.

³ E. Lovinescu, *Antologia scriitorilor ocazionali*, București, f. a.

⁴ C.I. Băiceanu, *Ideul economic al României și glorificarea d-lui P.P. Carp*, București, 1912.

⁵ G. Tașcă, *Politica economică și socială a lui P.P. Carp*, București, 1938.

⁶ *Diplomații iluștri*, vol. I-V, București, 1969-1986.

diplomatice carpiene”. Activitatea parlamentară a început-o la 1867, ilustrându-se, cu timpul, prin talent oratoric și forța opiniilor în dezbaterile Camerei și, cu deosebire, ale Senatului. Ca ministru a avut în câteva rânduri (la Culte și Instrucțiune Publică, în 1876, la Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii, în 1888 și 1895, la Finanțe, în 1900-1901 și 1910-1912) responsabilități mai puțin tangențiale cu diplomația. A avut însă, în privința acesteia, responsabilități exprese ca ministru al Afacerilor Străine (20 aprilie-14 decembrie 1870; 23 martie -11 noiembrie 1888; 12 noiembrie 1888-22 martie 1889), ca președinte al Consiliului de Miniștri (7 iulie 1900-13 februarie 1901; 29 decembrie 1910 -27 martie 1912), ca agent diplomatic la Viena și Berlin (martie 1871-aprilie 1873) sau la Roma (aprilie-octombrie 1873), ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Viena (noiembrie 1882- octombrie 1884)⁷. De reținut faptul că prestația diplomatică a lui Carp s-a regăsit, până la a imprima “marca sa personală”, în momente cu implicații excepționale pentru orientarea externă a statului român. După ce a fost ministru al Afacerilor Străine în anul în care coliziunea franco- germană “la Rhin” cunoscuse apogeul, în care italienii își adjudecaseră Roma drept capitală, iar rușii denunțaseră neutralizarea Mării Negre, “junimistului Carp” i se încredințase în primăvara lui 1871 Agenția diplomatică la Viena și Berlin, cu misiunea extrem de delicată de a dezamorsa “diferendul româno-german” pe tema “afacerii Strousberg” (misiune al cărui episod referențial face, de altfel, principalul obiect al lucrării de față); apoi, același Carp a fost, la solicitarea lui Carol I și a lui I.C. Brătianu, reprezentantul diplomatic al României la Viena în chiar perioada negocierii și încheierii tratatului cu Austro-Ungaria din 1883, act care a consacrat racordarea micului regat de la Dunărea de Jos “sistemului politic al Triplei Alianțe”; a condus Afacerile Străine ale României la 1888- 1889, când “în zona geografică a acesteia” se resimțeau din plin implicațiile reșezării raporturilor ruso-germano-austro-ungare; a fost prim-ministru în anii imediat premergători intervenției României “în conflictul balcanic”; în fine, a participat la Consiliile de Coroană ce au decis, la 1914, neutralitatea, iar la 1916 intrarea României în Marele Război.

O activitate care, deși nu în permanență “de oficiu”, a marcat o perioadă de mai bine de o jumătate de secol din istoria politicii externe a României moderne; o activitate ce nu a prins a incita, după atâta vreme, un studiu de profunzime, un demers istoriografic de sine stătător! Să fie oare o atare stare de lucruri urmarea reticențelor ce i-au încercat pe istorici, și nu numai pe aceștia, în a recunoaște (i.e. a valorifica istoriografic) o exemplară activitate din “epoca diplomației secrete”, activitate neaureolată de “autoritatea faptelor mari”, ca în cazul unor M. Kogălniceanu, Ion sau Ionel Brătianu? Să fie aceeași stare de lucruri consecința impresiilor neepuizate încă în mediul românesc de gândire și simțire și datorate “ieșirilor antinaționale” ale lui P. P. Carp la Consiliile de Coroană din 1914 și 1916, “ieșiri” pentru care a avut să suporte, în 1919, până și “înfățișarea la el acasă”, la Țibănești, a unui “comisar regal” spre a-l “ancheta” în legătură cu “vinovăția persoanelor... în chestiunea cîmplotului antidinastic”⁸ din clipele de grea cumpănă ale Războiului Întregirii? Să fie respectiva stare de lucruri expresia taxării severe de postcritate a unui “filogermanism patetic”, perceput uneori până la limitele unei atitudini de desconsiderare dacă nu chiar de trădare a cauzei naționale, a unui “filogermanism” care a avut și “șansa” resuscitării sale, la nivelul discursului

⁷ Pentru detalii, vezi I. Mamina și I. Bulci, *Guverne și guvernanți. 1866-1916*, București, 1994, p. 178 și urm.

⁸ “Adevărul”, 20 mai 1919; cf. C. Gane, *op. cit.*, vol. II, p. 576.

istorico-politic, în atmosfera Războiului din Răsărit (1941-1944)⁹ și, prin consecință, a (sub)înțelegerii sale, în anii regimului comunist, la semnificația ce însuși P. P. Carp ar fi ținut să i-o imprime: aceea de “rusofobism”?¹⁰

După cum și C. Gane avizase - prin forțarea unui silogism având drept “cheie elucidativă” raționalismul unui om politic ce nu ar fi excelat nicicând prin vreo dispoziție sentimentală -, “filogermanismul lui P.P. Carp a fost o legendă”¹¹. Fără îndoială, actele și atitudinile sale de politică externă se cuvin a fi evaluate în funcție de resorturi profunde ce au impus mai întotdeauna omului de stat decizii de maximă gravitate, corespunzând, fiecare, unui anumit *moment*. Nefiind cazul a insista asupra detaliilor, credem suficient a aminti aici, ca dovadă a realizării imperativului fiecărui moment decizional, că Petre Carp etalase, până și la nivelul declarațiilor la tribuna parlamentară, opțiuni “filofranceze”. La 1868, în atmosfera unor tensionate dezbateri parlamentare, el imputase guvernului liberal-radical (supranumit și “ministerul Brătianu”) orientarea pro-prusiană și pro-rusă¹². O glisare atitudinală a lui P.P. Carp, cu accente de “filogermanism”, pare să fi survenit sub impresia deznodământului războiului de la Rhin din 1870 - 1871. Posibil ca în sensul aceleiași “glisări” să fi cântărit mult și întrevederea pe care diplomatul român a avut-o cu Otto von Bismarck, la Berlin, în mai 1871.

Despre respectiva întrevedere, o bună bucată de vreme s-au știut foarte puține lucruri. Pe seama ei “a înflorit” însă anecdota, redată, între alții, de un Lupu Costachi, “citat”, la rându-i, de C. Gane. În viziunea acestuia din urmă “întâlnirea... între (cele) două personalități turnate în același bronz, dar hărăzite de întâmplare pe două deosebite trepte ale mării omenești, unul atotputernic cancelar al celui mai mare (sic!) Stat de pe atunci și celălalt numai cu stofa unui cancelar al unui stătuțel în formațiune..., a fost deosebit de interesantă”. Desfășurarea ei ne este redată într-o viziune tipică de “istorie orală”. “Se spune - *dicitur*- că printre multe alte chestiuni care au fost discutate între ei - evident că a Căilor Ferate în primul rând - Bismarck ar fi ridicat, cu oarecare violență, chestiunea evreiască în România. «Sunteți niște sălbatici» ar fi zis el. «Mi s-a spus că aruncați cu pietre în evrei și le spargeți capetele». Carp, care apăruse pe evrei în Cameră în 1868 și-i va mai apăra în 1879, simți atunci față de străini că i se turbură sângele de Român în vine, dar civilizată prin excelență și stăpân pe sine astfel cum a fost întotdeauna, întoarse foaia pe partea glumei... răspunzând lui Bismarck pe tonul cel mai liniștit din lume: «Excelența sa nu trebuie să uite că Românul a ieșit abia de curând din Epoca de Piatră». Se spune iarăși că Bismarck ar fi gustat foarte mult răspunsul acesta. Dar - conchide C. Gane - *ce sont des on dit*, care umblă din gură în gură fără ca să le putem găsi consemnate nicăieri”¹³.

După publicarea “corespondenței diplomatice a României sub regele Carol I”¹⁴, întrevederea Bismarck-Carp de la Berlin din mai 1871 a putut fi

⁹ G. Juvara, *Política externă a lui Petre Carp* (conferință), București, 1943.

¹⁰ “În 1895, întâlnindu-se odată în tren cu Prințul Lwow, ministrul Rusiei, în cursul conversației acesta i-ar fi spus: „On dit monsieur, que vous êtes germanophile”. Iar Carp, liniștit, ironic și sincer până la necuviință, ar fi răspuns: „On se trompe. Je suis russophile!” - narează C. Gane (*op. cit.*, vol. I, p. 301) „o auzită” de la Alexandru Pissoschi.

¹¹ C. Gane, *op. cit.*, vol. I, p. 301.

¹² Pentru detalii, Gh. Cliveti, *România și puterile garante 1856-1878*, Iași, 1988, p. 134 și urm.

¹³ C. Gane, *op. cit.*, vol. I, p. 147 și urm.

¹⁴ N. Iorga, *Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er (1866-1880)*, București, 1938.

cunoscută în temeiul surselor documentare. În literatura de specialitate, însă, de la lucrări semnate de N. Iorga¹⁵ și până la unele de dată foarte recentă¹⁶, evenimentul în discuție aici a fost redat foarte sumar, de fapt doar invocat pentru a se demonstra culminația presiunii cabinetului german asupra României în “afaerea Strousberg”. Detaliile despre cursul acestei “afaceri” au și ajuns, de altfel, să fie bine cunoscute. Numai că, focalizarea atenției specialiștilor asupra unor asemenea detalii a prejudiciat relevării unor implicații politico-diplomatice mai largi ale întrevederii Bismarck-Carp, interesante nu doar din perspectiva devenirii relațiilor româno-germane. Pentru a fi scoase în lumină asemenea implicații ar trebui ca însăși misiunea lui P.P. Carp la Viena și Berlin în 1871 să fie evaluată și dincolo de ocurențele “afacerii Strousberg”. Misiunea respectivă a fost inițiată în contextul resimțirii profunde în România a impactului coliziunii franco-germane, preocupările cercurilor politico-guvernamentale de la București accentuându-se și ca urmare a gestului Curții țariste de a denunța unilateral clauze ale tratatului de la Paris din 30 martie 1856 privitoare la neutralizarea Mării Negre. Preocupări cu atât mai susținute cu cât pe planul vieții politice interne se resimțeau implicațiile unei profunde crize, al cărei punct culminant l-a constituit intenția lui Carol I de a renunța al tronul României.

Situația deosebit de gravă cu care se confrunta România a impus, cu necesitate, tatonarea dispozițiilor “marilor cabinete”(să nu uităm că statul român se afla sub garanția colectivă a puterilor europene semnatare ale amintitului mai sus tratat de la Paris).. “Nodul gordian”, pentru România, se afla de data aceasta la Berlin. Era nevoie, înainte de toate, ca factorii politici de la București să cunoască “până la ce punct franchisea prințului cancelar (Bismarck-n.ns.) denota un pericol iminent și inevitabil sau... triste perspective” pentru România¹⁷. Cu misiunea de a descifra dispozițiile politicii germane față de România a fost însărcinat P. P. Carp, același om politic care în 1870, la o interpelare în Parlament pe tema atitudinii guvernului de la București față de “conflictul de la Rhin”, lansase faimoasa declarație că “acolo unde sunt gințile latine va fi și inima românilor”¹⁸, iar apoi inițiasse “subscripții pentru răniții francezi”¹⁹. Discuția pe care abia numitul agent diplomatic a avut-o cu prințul Bismarck s-a constituit într-un veritabil “bilanț” al “implicațiilor românești” în relațiile internaționale din anii 1870- 1871. Schimbul de opinii a vizat, se înțelege, în principal, “ponderea” unor astfel de implicații în jocul circumstanțelor recent încheiatului război franco-german. Pentru partea germană, opina *claire et net* Bismarck, România a însemnat un focar de complicații grave. Mai mult, manifestările românilor de simpatie pentru Franța au fost receptate la est de Rhin ca o ofensă adusă orgoliului național german. Prin urmare, Germania pretindea să uzeze în cazul României, ca și în cel al Franței învinse, “de juste represalii”²⁰. Diferența rezida, totuși, în privința preconizării manierei de aplicare a acestora. Dacă pentru Franța Reichul german ținea să recurgă direct, de unul singur, la “măsuri punitive”, pentru România el se limita, deocamdată, să amenințe că se va pune “

¹⁵ Idem, *Istoria Românilor*, vol. X, București, 1939, p. 126 și urm.

¹⁶ Anastasie Iordache, *Sub sodia Strousberg. Viața politică din România între 1871-1878*, București, 1991, p. 51 și urm.

¹⁷ P.P. Carp c. Gh. Căstoșoru (ministrul Afacerilor Străine), Berlin, 2 mai 1871. Ministerul Afacerilor Externe ale României. *Fond Arhiva istorică. Germania*, vol. 241, f. 37.

¹⁸ N. Iorga, *op. cit.*, vol. X, p. 114.

¹⁹ *Ibidem*, p. 115.

²⁰ P.P. Carp c. Gh. Căstoșoru, Berlin, 2 mai 1871, în *loc. cit.*, f. 37.

de partea dușmanilor voștri” (ai românilor-n.ns.). “Rusia și Turcia – plusa Bismarck - doreau separația și dacă ocazia se va prezenta, noi (Germania) le vom ajuta să ajungă la o schimbare care după toate ar putea să fie mai proprie favorizării dezvoltării voastre” (a României)²¹. Față de atare observații, ce reprezentau, după principalul exponent al “prusacizării Germaniei”²², *purul adevăr*, P.P. Carp a ținut, ca primă replică, să invoce faptul că România era stat constituțional în care manifestările opiniei publice nu implicau, mecanic, responsabilități guvernamentale. Agentul român admitea “că era imposibil de a nega simpatiile românilor pentru Franța, dar că această simpatie nu presupunea defel o ură contra Germaniei și că atacurile violente ale presei și manifestările ostile Prusiei (ce au culminat cu “incidentele de la sala Slătineanu”) erau mai curând manevre de politică internă”²³. Deși impecabilă din punct de vedere formal, explicația lui P.P. Carp a putut fi acceptată doar parțial de interlocutorul său. Acesta din urmă recunoștea că “nu are de ce să se plângă” în legătură cu linia politică a guvernului conservator (Lascăr Catargiu), recent constituit. “Cancelarul de fier” imputa însă existența unor mobiluri profunde, ce făceau ca poporul român să fie încă ostil germanilor. Concluzia vizată de cancelar era că România nu putea fi scutită să dea “socoteală”, el “sugerând” guvernului de la București, ca preț, să dea satisfacție acționarilor germani în concesiunea Strousberg și să se conformeze “intereselor generale” ale politicii Berlinului. Și pentru a fi “mai convingător”, prințul Bismarck - titlul i s-a atribuit în martie 1871 - a făcut apel, în încheiere, la mai vechiul adagiu politic: “noi suntem prietenii prietenilor noștri și dușmanii dușmanilor noștri” (“nous sommes les amis de nos amis et les ennemis de nos ennemis”)²⁴.

Întrevederea Bismarck-Carp ar putea fi privită ca deplin edificatoare în sensul resimțirii unui profund impas în raporturile româno-germane la 1871. Un impas pentru care “afacerea Strousberg” reprezenta doar una din componentele sale, fie ea și esențială. Discuția de la Berlin a vizat stadiul și perspectivele amintitelor raporturi, poziția ce putea reveni României într-un context internațional în care Germania avansase în postura de “campionă a marii politici.”

De l'Activité diplomatique de P.P. Carp: l'entrevue avec Otto von Bismarck, à Berlin, en mai 1871

Résumé

Petre P. Carp a été un bien connu leader du Parti Conservateur de la Roumanie moderne. Il a été le premier-ministre et a détenu des portefeuilles ministériels parmi lesquels il faut mentionner celui des Affaires Externes. Dans son activité diplomatique, un moment à part a été l'entrevue avec Otto van Bismarck à Berlin, en mai 1871. Le chancelier de l'Allemagne a accusé les sympathies pro-françaises des Roumains pendant « la guerre de Rhin » de 1870. Il a lancé des menaces visant, au fonds, la satisfaction des intérêts des actionnaires allemands dans la concession des chemins de fer roumains et, en même temps, l'orientation politique du petit Etat du Bas Danube dans le contexte international dominé par l'Allemagne.

²¹ *Ibidem*.

²² A.J.P. Taylor, *The Course of German History*, London, 1978, p. 107-155.

²³ P.P. Carp c. Gh. Costăforu, Berlin, 2 mai 1871, în *loc. cit.*, f. 37 și urm.

²⁴ *Ibidem*.